

Gerhard Bähr Euskaldungoan

Euskaldungoaren ikerketan atzerritar jakitunei asko zor diegu, baina Gerhard Bähr ezin dugu sartu, oso-osoan, atzerritarren arteko. Bera, guraso alemanegandik, Legazpiko Udana hauzoan sortu zen 1900. urtean eta bertan igaro zuen bere haurtzaro guzia. Bere aita Kataberako meatokien zuzendari zelarik.

Aurtengo malatzaren seian bete dira bere jaiotzaren hirurogetahamar urteak, eta inork merezi badu, Bähr zenak ongi merezia du oroitzapenezko artikulua bat. Hau dalata, Legazpiko «La Salle» hilero-koan Inazio Arbide jaunak eskaini dizkio pare bat artikulua eta guk ere gure aldetik gaurko honekin nolabait kunplitu nahi genuke.

G. Bähr, hamairu urtekin alemaniara estudiantzera joan arte hemen bi-ri izan zen. Geroztik han eta hemen igaro zituen bere gaztaroko urteak. Adinez heldu zen, baina zahartzarorik ez zuen ezagutu. Gerrak hartu zuen eta itzultzaile edo adiarazle uniforme itsusi batekin batetik bestera ibili beharra izan zuen, eta gudatearen azken egunetan, rusoak Berlin-en sartzean hil omen zuten, 1945eko apirilaren 27an. Egiazko zientzi gizona zenez, euskaldungoak ikertzaile bikain bat galdu zuen.

Lan jakingarriak argitaratu zituen, RIEV (Revista Internacional de Estudios Vascos) aldizkarian, 1926. urtetik 1936.era bitartean eta «Euskera»n 1931tik 1935era bitartean. Bere lan hoi- en eskergarri, Euskaltzaindiak bere urgazle edo laguntzaileen arteko izendatu zuen.

Euskara oso ongi zekien, bere lan batzuetan argi erakutsi zuenez. 1928an, Iruñean, *H. Schuchardt zana* izeneko liburuxka bat argitaratu zuen aleman jakitun haren oroiz. «Euskal esnalean», 1922an, «Uaño naiz xiritaz» izeneko lan bat, eta 1931an, «Euskera» aldizkarian, «Ostrailika ta ostadarra Gipuzkoan» izenekoa. Gure euskara zein jator erabiltzen zuen adiarazteko, azken lan honen hasierako zatitxoa jasoko dugu, dagoan dagoenez: «Zeri nagokion garbi, baiña álik laburrena esatearren, itz bi aurretik. Gipuzkoan billatu ditudan ostrailika ta ostadarraren izen ezagun ta agirienak aztertu, beren sustraia ta zentzuna, egifálean, adierazi, berekin zerikusirik duten uste eta siniskeri batzuek aitatu eta beste errietakoekin berdinkaratu (erkatu), auxe da nere asmoa». Irakurleak, hemendik argi ikus lezake euskaraz garbi bezain jator zekiela.

Bere ikerketazko lanak oso zehatzak izan ziren, Gipuzkoako aditz

estudioak, batez ere Legazpi inguruan, eta linguistikazko eta etnologiazko lanak: leku-izenak, abereenak, landarenak, ahaide arteko izenak eta abar. Jon Billbaoren *Eusko Bibliographia*-ren lehen tomoaren 424/425 orrialdeetan ikus dezakegu bere frutua, hain urte gutlian emateko aski aberatsa izan zela.

Hizkuntza eta ohitura zaharrez gehien landu zuen. Baina ibiltari handia eta oharle ona zenez gero, beste sail batzuk ere ikutu zituen. Honegatik, gure mendietan trikuharri arrazoak idoro zituen. Nonbait, 1931an Julio Urkixori egin zion gutun batean dionez, J. M. Barandiarani aditzera eman omen zion Legazpi eta Antzuola arteko mendietan zeuden harrizpilak Neolitos garaikoak izan zitezkeela, eta Jentiletze izeneko batean ehortze aztarnak zeudela, Saturnino Telleriak in begiratu zuenez. Egia esan, garai hartan, Barandiaranek etzuen denbora gehiegirik, hartzen zituen dei guziera berehala erantzuteko; baina hala ere, Lakiola gaineraino heldu omen zen eta trikuharri baten aztarnak aurkitu. Geroago, 1951an, Jesus Elosegi izan zen Bähr-ek zion Jentiletze toki hortan eta inguruko Arrolamendin trikuharriak aurkitu zituena, (ikus: «Munibe», IV, 1952, 135. orrialdean). Hain zuzen, hor dugu ikertzaileraren begi zoliaren agiri ederra.

G. Bähr-en lanik sakonena, bere doktoradutzako tesia izan zen, *Basisch und Iberisch* izenburuduna, 1940.ean Göttingen-go Unibertsitateak onartua. Gerrate garaia zenez, askok galdutzat emana zuten, baina Karl Bouda-k tesiaren kopia bat zuen eta 1948an «Eusko Jakintza»n argitaratu zuen.

Lan horretan, euskara hizkuntza berezizat jotzen du, isla bezala. Hala ere, Bouda ez dator guztiz bat, zeren honek uste bai du Kaukasoko hizkuntzekin baduela zer ikusirik.

Azterketa horietan desegintzen duena, zera da, euskal-iberiko teoria zaharra. Egia esan, ordurako nahikoa eroria goen. Schuchardt, berak ongi demostraturik utzi zuen ustekoa zen (1908), baina E. Zyhlarz-en kritikak eman zion lehen zigorra. L. Mitxelena dionez, G. Bähr izan zen «vasco-iberismo» delako teoriaren kontrako eritzia gure artean zabaltu zituena, RIEV-en 1934an «El vasco y el canítico» lana argitaratzean.

Igaz Mexicon hil den Pedro Bosch Gimpera ere uste hortakoa zen, Euskal Herri zaharreko eta Iberiako bi kulturen artean idoro zituen desberdintasunegatik. Hala ere, jakitunen artean zalantza handiak ziren. Hizkuntzari zegokiena linguistikaren arrazoiez emen behar zen, eta alde onetatik Gerhard Bähr abiatu zen. Geroago, Manuel Gómez-Moreno-ren lan bilduak (1949) etorri ziren eusko-ibero teoria lurperatzera eta, ordutik, G. Bähr zenaren jakintasuna oso goian jartzen da.

J. SAN MARTIN